

פרק 2 – אוכלוסייה

מקורות והגדרות

המקור לנתוני האוכלוסייה הוא הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (הלמ"ס). הלמ"ס עורכת אומדני אוכלוסייה לסוף שנה המבוססים על מפקדי אוכלוסין תקופתיים - מפקד האוכלוסייה האחרון נערך בשנת 2008.

לצורך אמידת האוכלוסייה בשנים שלאחר המפקד, מעבר לשימוש במרכיבי השינוי הרגילים (לידות, פטירות, מאזן הגירה והגירה בין-לאומית), נעשה שימוש בשיטה ייחודית שבאמצעותה מפעילים מערך משקולות על נתוני האוכלוסייה הקיימים, על-מנת לקבל נתוני אוכלוסייה לשנה העוקבת. כתוצאה מהפעלת המשקולות הללו מספר התושבים שמתקבל בסוף השנה איננו תוצאה של סכימה פשוטה של מקורות שינוי האוכלוסייה (לידות, פטירות והגירה).

לוח 1: פרסומים סטטיסטיים

המקורות לנתונים על ארץ ישראל, תל-אביב ויפו לשנת 1922 ולשנת 1931 הם מפקדים שנערכו ע"י ממשלת המנדט באותן שנים. הנתון על תל-אביב לשנת 1925 הוא ממפקד עירוני והנתון לשנת 1937 הוא אומדן עירוני. יתר הנתונים הם אומדנים של המשרד הסטטיסטי של ממשלת המנדט, למעט הנתונים על יפו בשנת 1937.

הנתונים בלוח הופיעו בפרסומים הבאים:

STATISTICAL ABSTRACT OF PALESTINE, 1937-38, 1944-45.

STATISTICAL HANDBOOK OF JEWISH PALESTINE, 1947. P. 46-47.

יודפת, אריה. "פרקים בתולדות יפו ויישובה היהודי". בתוך עיריית תל-אביב-יפו. ספר השנה 1971, עמ' 113.

פרוייס, וואלטר. "פרקי סטטיסטיקה של תל-אביב". בתוך דרויאנוב, אלתר (עורך). ספר תל-אביב. תרצ"ו, עמ' 344-345.

לוחות 2-6: הלמ"ס

נתוני האוכלוסייה לשנים 1948, 1961, 1972, 1983, 1995 ו-2008 מבוססים על מפקדי אוכלוסין. נתוני האוכלוסייה לשנים שבין מפקד למפקד מבוססים על אומדנים שנתיים לסוף כל שנה הנערכים על ידי הלמ"ס. רמת הדיוק של נתוני אוכלוסייה בין מפקדיים פחותה מרמת הדיוק של נתוני אוכלוסייה מפקדיים ועל כן יש לנהוג בזהירות בשימוש בנתונים אלה.

האוכלוסייה כוללת תושבים קבועים לרבות אלה אשר שהו בחו"ל אך נעדרו לא יותר משנה ברציפות; עולים ועולים בכוח (עולה בכוח הוא מי שזכאי לאשרת עולה או לתעודת עולה עפ"י חוק השבות ורוצה לשהות בישראל עד 3 שנים, כדי לבדוק את האפשרות והתנאים להשתקעות כעולה); תושבים ארעיים ותיירים ששהו בישראל יותר משנה ברציפות.

החלוקה של העיר - קיימת חלוקה אחידה של העיר לרבעים, תת רבעים ואזורים סטטיסטיים, המשותפת לעירייה וללשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שעודכנה לקראת מפקד 2008.

מטרופולין תל-אביב - מטרופולין תל-אביב מחולק ל"טבעות" בהתאם למבנה הפנימי שלו, הטבעות מחולקות ל"גזרות". לאחר מפקד משנת 1983, חלו שינויים בקביעת הגבולות ובמפקד משנת 1995 השם הוסב מ"אגד ערים תל-אביב" ל"מטרופולין תל-אביב". לאחר המפקד משנת 2008 חלו שינויים נוספים בהגדרת המטרופולין - השינויים האלו באו לידי ביטוי לראשונה בנתונים משנת 2013 (לפירוט היישובים הכלולים במטרופולין תל-אביב ראה במבוא השנתון, בסעיף "חלוקות גיאוגרפיות של מטרופולין תל-אביב").

לוחות 7-8: הלמ"ס, מרשם התושבים-משרד הפנים וע'/המרכז למחקר כלכלי וחברתי

קיימים שני מקורות לנתונים על מספר התושבים בעיר: (1) הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (להלן הלמ"ס); (2) קובץ מרשם התושבים של משרד הפנים. קיימים הבדלים ניכרים בנתונים שמתקבלים משני המקורות, ההבדלים הם תוצאה של אופן בניית הקבצים ועדכונם:

1. הלמ"ס בונה את הקובץ על בסיס נתוני מפקד האוכלוסין ומבצעת עדכונים שנתיים שלוקחים בחשבון מספר נולדים, נפטרים וניידות בין יישובים. בהתבסס על המפקד משנת 2008, חושב אומדן האוכלוסייה לסוף שנת 2018. מספר תושבי תל-אביב-יפו לסוף 2018 עמד על כ-451,520 תושבים (לא כולל אוכלוסייה זרה - עובדים זרים חוקים ולא חוקיים, מבקשי מקלט ופליטים).

2. קובץ מרשם התושבים כולל את כל אלה הרשומים כתושבי ת"א-יפו בתעודת הזהות שלהם. ע"פ קובץ זה מספר תושבי ת"א-יפו, נכון לדצמבר 2018 עמד על כ-541,580. הפער בין קובץ מרשם התושבים לבין קובץ המבוסס על מפקד האוכלוסין עמד בשנת 2018 על כ-20%.

קובץ מרשם התושבים של משרד הפנים הוא הקובץ הקובע לעניין המספר הרשמי של בעלי זכות הבחירה בעיר כשמדובר בבחירות מוניציפאליות או ארציות, וכן זהו הקובץ שקובע גם לגבי עניינים מינהליים נוספים (רישום למוסדות החינוך בעיר, למשל). יש לציין שקובץ מרשם התושבים הוא קובץ מוגבל לצורך קבלת מידע מדויק על מספרם של תושבי העיר וזאת מכמה סיבות: הקובץ מעודכן על-סמך הדיווח העצמי של הפרט לגבי כתובת מגוריו ולכן כולל מידע של תושבים שלא עדכנו את כתובתם או שכתובתם מדווחת בצורה מוטעית; הקובץ כולל נתונים של אנשים שנפטרו ופרטיהם לא עודכנו בקובץ המרשם (למשל, אם הנפטרים היו תושבי חו"ל) וכן, קובץ המרשם כולל מספר רב של תושבים שהיגרו למדינות אחרות ואינם גרים בישראל עוד.

נתוני הלמ"ס משמשים לאמידת גודלה הריאלי של אוכלוסיית העיר וזאת משום שהנתונים מתבססים על מפקד האוכלוסייה שנערך ע"י הלמ"ס מתוקף צו ממשרד ראש הממשלה (המפקד נערך בערך אחת לעשור), במסגרתו נפקדו כ-20% מהתושבים.

לוחות 9-20: הלמ"ס

- גיל - הנתונים מוצגים ע"פ קבוצות גיל בהקבוצות לפי חמישונים - בכל קבוצת גיל ישנם חמישה גילים שכל אחד מהם מציג את מס' השנים השלמות שמלאו לאדם עד לתאריך האומדן.
- אזור סטטיסטי, תת-רובע, רובע, שכונה - להגדרות והסבר על חלוקות העיר ראה פרק החלוקה הגיאוגרפית-סטטיסטית של העיר בפרק המבוא של השנתון.
- מצב משפחתי - כולל רווק/ה, נשוי/ה, גרוש/ה, אלמן/ה. הנתונים על המצב המשפחתי של האוכלוסייה מתקבלים מקובץ מרשם התושבים.
- נתונים על נישואין וגירושין נמסרים ע"י המורשים לעריכת נישואין ועל ידי בתי-הדין הרבניים. הנתונים הם לפי שנת האירוע.

לוחות 21-23: הלמ"ס

- בעבר האוכלוסייה סווגה על-פי שתי הבחנות מרכזיות: יהודים ולא יהודים. סיווג חדש של האוכלוסייה הופעל ע"י הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה החל בשנת 2000. לפי סיווג זה, האוכלוסייה ממוינת לשתי קבוצות עיקריות:
- יהודים ואחרים - יהודים, נוצרים שאינם ערבים וכאלה ללא סיווג דת במשרד הפנים.
 - ערבים - מוסלמים, נוצרים ערבים ודרוזים.

לוח 24: הלמ"ס

- גודלה של האוכלוסייה תלוי במספר מרכיבים דמוגרפיים, המכונים "מקורות השינוי". מקורות השינוי הם תוצאה של עיבודים שעורכת הלמ"ס מדי שנה ע"פ קבצים מינהליים של מדינת ישראל (קובץ מרשם התושבים וקובץ ביקורת הגבולות). מקורות השינוי העיקריים הם:
- ריבוי טבעי - ההפרש בין מספר לידות החי לבין מספר הפטירות.
 - הגירה פנימית בין יישובים - הגירה בין ת"א-יפו ליישובים אחרים, הכוללת: נכנסים לת"א-יפו, שבאו מיישובים אחרים בישראל ויוצאים מת"א-יפו, שעברו ליישובים אחרים בישראל.
- מאזן הגירה פנימית בין יישובים הוא ההפרש בין נכנסים לבין יוצאים מהעיר, וערכו של מאזן זה חיובי או שלילי (מאזן חיובי פירושו שמספר הנכנסים לעיר גדול ממספר היוצאים ממנה ומאזן שלילי פירושו שמספר הנכנסים לעיר קטן ממספר היוצאים ממנה).
- הגירה בין-לאומית - תנועת ההגירה של התושבים בין ת"א-יפו לבין ארצות אחרות. בתנועה זו נכללים מהגרים שנכנסו לת"א-יפו כעולים מכוח חוק השבות, תושבי העיר שיצאו ממנה לצורך מגורים בחו"ל ושוהים שם למעלה משנה, וכן תושבי העיר החוזרים מחו"ל לת"א-יפו.

לצורך מגורים, לאחר שהות בחו"ל של למעלה משנה.

- **מאזן הגירה** תנועתם המשולבת של הנכנסים והיוצאים מאזור מסוים. כאשר ערך המאזן חיובי, פירוש הדבר הוא שלאזור זה נכנסו יותר תושבים בהשוואה לאלו שיצאו ממנו. כאשר ערך המאזן שלילי, פירוש הדבר הוא שלאזור זה נכנסו פחות תושבים בהשוואה לאלו שיצאו ממנו.

לוחות 25-32: הלמ"ס

- **לידות חי** לידה של עובר, שאחרי היפרדו מהאם (בין אם בחבל הטבור נחתך ובין אם לא, בין אם השלייה עדיין קשורה ובין אם לא) מגלה לפחות אחד מסימני החיים הבאים: נשימה, דפיקות לב, דופק חבל הטבור או תנועות ברורות של שרירים רצוניים.
- **פטירות תינוקות** תינוקות שנפטרו לפני מלאת שנה לחייהם.
- **יבשת מוצא** יבשת המוצא של ילידי חו"ל נקבעת לפי יבשת לידתם ושל ילידי ישראל, לפי יבשת לידת האב.

הנתונים על התנועה הטבעית - לידות חי ופטירות, מבוססים על הפרטים המופיעים בטפסי "הודעה על לידת חי", "הודעת פטירה" ו"הודעה על לידת עובר מת" הנמסרים למשרד הפנים ע"י האחראים במוסדות בהם ארעה הלידה או הפטירה, בהתאם לחוק.

לוחות 33-55: הלמ"ס

הנתונים על הגירת האוכלוסייה הם אומדנים המבוססים על עיבודים שנעשו מתוך קובץ השינויים שנרשמו בקובץ מרשם התושבים במשרד הפנים (או קובץ ביקורת הגבולות, בהתייחס להגירה בין-לאומית), על-פי הודעות התושבים על שינוי כתובת. הנתונים מתייחסים לשנת הרישום.

- **הגירה פנימית** כלל תנועת התושבים שמתרחשת בעיר הכוללת את ההגירה הפנימית בין היישובים ואת ההגירה הפנימית בתוך העיר.
- **הגירה פנימית בין יישובים** מובא בלוח 24 לעייל.
- **הגירה פנימית בתוך ת"א-יפו** הגירת תושבים בתוך היישוב מאזור סטטיסטי אחד לאזור סטטיסטי אחר. מאזן ההגירה הפנימית בתוך העיר הוא "0" (אפס).
- **הגירה בין-לאומית** מובא בלוח 24 לעייל.
- **עולה** אדם הנכנס לישראל לישיבת קבע מכוח חוק השבות או מכוח חוק הכניסה לישראל. הנתונים בלוחות מתייחסים לעולים חדשים שעלו לארץ החל בשנת 1990.